

GİRİŞ

Türkiye'nin siyasal yaşamında “Halkçı Ecevit” kadar açıklayıcı az slogan vardır; çünkü Bülent Ecevit'in soyadının önüne eklenen tek bir sözcükten oluşan bu slogan, Ecevit'in 1965-1980 arası izlediği siyaseti tek başına anlatma ve açıklama gücüne sahiptir. Ecevit bu dönemde –popülizm sözcüğünün Türkçe çevirisinin halkçılık olduğunu kabul ederek söyleyecek olursak– çevirinin hakkını veren, sözcüğün gerçek anlamıyla halkçı/popülist bir siyaset izlemiştir. Ecevit CHP'sinin söylemi ve politik programı da halkçılık/popülizm üzerine inşa edilmiş durumdadır. Bu, elbette ki popülizmin “sol” versiyonudur ve bu nedenle de “sol popülizm” olarak adlandırılmalıdır.

Ancak burada baştan bir yanlış anlamayı önlemek adına söylememiz gerekir ki, Ecevit'in halkçılığın/popülizmin hakkını veren, “sol popülist” bir siyasetçi olduğunu söylemek, ne sol popülizmi ne de Ecevit'i övmek anlamına gelir; çünkü Marksist perspektif açısından popülizm, sınıf mücadelelerini kabul etmekle birlikte, eninde sonunda bir “sınıf uzlaşısı” arayışıdır. Sol popülistler yola “sınıf”tan değil, onu bulanıklaştıracak bir şekilde “halk”tan çıkarlar, temel analiz birimleri “sınıf” değil “halk”tır, temel çelişkiyi ve siyasal mücadeleyi de sınıflar arasında değil “halk”la iktidar bloğu arasındaki bir çelişki ve mücadele olarak görürler. Sol popülizm, iktidar bloğunu üretim araçlarının sahipliği üzerinden, yani “sermaye sınıfı”na işaret ederek değil, “halk düşmanları”na, “imtiyazlılara”, “aracılara”, “faizcilere”, “komisyonculara”, “karaborsacılarla” vs. işaret ederek tanımlar. Dolayısıyla sol popülizmde, ellerinde

bulunan gücü toplumun/kamunun çıkarları doğrultusunda kullanan "iyi" kapitalistlerle bu gücü kendi kişisel çıkarları doğrultusunda kullanan "kötü" kapitalistler arasında bir ayrıma gidilir. Sol popülistler için, bir yanda "üretim" yapan "iyi" kapitalistler, diğer yanda ise komisyonculuktan, ranttan, faizden para kazanan "kötü" kapitalistler vardır. Bu nedenle de popülist bir siyasal ve iktisadi düzende "kötü" kapitalistler tasfiye edilirken, "iyi" kapitalistler üretim faaliyetinde bulunmaya devam edebileceklerdir.

Ecevit'in halkçılığı ve ortanın solu da popülizmin bu evrensel şemasına uygun hareket eder, bu kabullerden yola çıkar. Dolayısıyla Ecevit tarafından formüle edildiği haliyle halkçılık, ortanın solu aracılığıyla, daha önceki halkçılık anlayışlarından farklı olarak popülizmin içerisine yerleşir ve popülizmin sol versiyonu Ecevit'le birlikte Türkiye'de ilk kez ete kemiğe bürünür.

Kuşkusuz halkçılığın Türkiye'nin siyasal yaşamında Ecevit öncesi de bir tarihi vardır. 2. Meşrutiyet aydınlarından Kemalizm'e uzanan ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Altı Ok'undan birinin "halkçılık" olarak adlandırılmasında somutlaşan bir tarihtir bu. Ancak bu halkçılık, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan "modern popülizm"den doğal olarak farklıdır. 2. Meşrutiyet aydınları halkçılığı Rus narodniklerinden esinlenmiş bir şekilde "halka gitmek", "aydınlarla halk arasındaki kopukluğu gidermek", "halk kültürünü öğrenmek" olarak görmüşlerdir. Amaçları ise uluslaşmaya giden yolda ulusun tarihini ve otantik niteliğini halkta aramak ve halkın dilinde, hikâyelerinde, masallarında bulmaktır; ulusal olanla evrensel olanı birleştirmek ancak böyle mümkün olacaktır. Bunun dışında, bu aydınların sahip olduğu milliyetçi perspektif ve "milli iktisat modeli" onları farklı sınıfların ahenk içerisinde bir arada yaşadığı "solidarist/korporatist" bir düzen ve sınıfsız/sınıf ahengine dayalı bir "millet" tasavvuruna götürmüştür. Dolayısıyla bu halkçılık, sınıf mücadelelerini görmezden gelmekte, görünmez hale getirmeye çalışmakta ve sınıf çatışmalarından azade bir toplum hayal etmektedir.

2. Meşrutiyet'in halkçı aydınlarının perspektifini daha da genişleterek Cumhuriyet dönemine taşıyan Kemalistler açısından ise halkçılık, halkı "imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle" olarak görmek ve siyaseti de bunun üzerine inşa etmek anlamına gelmiştir. Kemalistler de halkı sınıfsız bir toplum olarak tasavvur etmişler, Türkiye'de modern anlamda sınıfların olmadığını ileri sürmüş ve sınıfların olmadığı yerde sınıf esası üzerine inşa edilmiş bir siyasete de yer olmadığını savunmuşlardır. Bunun mantıksal uzantısı ise sınıfların ve sınıf mücadelesinin bulunmadığı koşullarda farklı siyasi partilere gerek duyulmayacağı yönündeki argümandır: "Halk Partisi" bütün bir halkı zaten temsil etmektedir. 1946 yılında çok partili hayata geçiş tartışmaları yapılırken sınıf esası üzerine parti kurulmasına izin verilip verilmeyeceği sorusunun da gündeme gelmesi, tam da bu nedenle tesadüf değildir.

Peki Ecevit'in halkçılığını/popülizmini ve onun doktrine edilmiş hali olarak ortanın solunu evrensel anlamdaki popülizmin içerisine yerleştiren, onunla çakışmasını sağlayan şey tam olarak nedir?

Bu çakışma elbette ki sınıf mücadelelerine bakışta aranmalıdır. Ortanın solu, sınıf mücadelesini reddetmemiş, ancak bütün popülistlerin yaptığı gibi esas çelişkiyi "emek-sermaye çelişkisi" olarak değil, "halk-iktidar bloğu çelişkisi" olarak formüle etmiştir. Tıpkı diğer popülizmlerde olduğu gibi Ecevit popülizminde de esas mücadele mülksüzleştirilmiş sınıflarla üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutan sınıflar arasında değil, işçi, köylü, memur, esnaf, aydın vb.den oluşan ve ezilen, sömürülen "halk"la, rantçı, faizci, aracı, komisyoncu, imtiyazlı, parazit, ezen sınıflar arasındadır. Yani bir tarafta farklı sınıflardan oluşan bir "halk" ve öte yanda "halk düşmanları" vardır (Erdoğan, 2008: 265). Ecevit'in, 1975 yılında İsmail Cem'in kendisiyle yaptığı bir söyleşide sorduğu, "halk dediğinizde kimi kastediyorsunuz" sorusuna verdiği yanıt bunu çok net bir şekilde ortaya koymaktadır:

Halk kavramının sınırlarını matematiksel bir kesinlikle saptamak olanağı elbette ki yoktur. Ama halk denince, herkesin kafasında aşağı yukarı bir imaj ötüşür. Bunu sadece mülkiyet sahibi olup olmamakla tanımlamak, sınırlamak bence günümüzde geçerliliğini yitirmiş sayılabilir. Çünkü günümüzün Türk toplumunda mülkiyet bir hayli yaygınlaşmıştır. Örneğin küçük veya orta boy toprak sahibi pek çok köylü vardır. Bunlar topraklarını büyük ölçüde kendileri işler, emekleriyle geçinir veya geçinmeye uğraşırlar. Küçük ölçüde de olsa mülkiyet sahibi diye bu köylüyü halkın dışında tutmamak gerekir. Sosyal Sigortalar'ın krediler sistemi sayesinde birçok işçi bir konut sahibidir. Esnaf ve sanatkâr, işyeri ve genellikle konut sahibi olmanın ötesinde mütevazı bir üretim aracının da sahibidir. Hatta sınırlı bir ölçüde patrondur; yanında çalışan iki-üç kişi vardır. Ama bizim anlayışımıza göre bunların hepsi halk kavramının içine girer. (Ecevit, 2008: 1-2)

Peki halktan olmayanlar kimlerdir? Ecevit'in bu soruya verdiği yanıt ise şu şekildedir:

Toplumda kendilerini imtiyazlı gören, kendilerinde bazı imtiyazlar, herkesin yararlanamayacağı bazı olanaklar bulunması gerektiğini düşünen veya öyle olanakları elde etmiş olan ve bu olanaklardan yararlanarak emeğin artı değerinden dengesiz pay alabilen veya demokrasinin eşitlik ilkesinin ötesinde bir güç edinebilen, toplum yönetimine ağırlığını aşırı ölçüde koyabilen kimseler halk kavramının dışında görülebilir. (Ecevit, 2008: 2)

Ortanın solu açısından esas çelişki emek-sermaye çelişkisi olmadığından, siyasal mücadele de üretim araçlarının mülkiyeti-ne ve bu mülkiyetin hangi sınıfın elinde olacağına dair değıldir. Ecevit bir yandan üretim araçlarına sahip olmama meselesini "küçük mülk sahipliğı" üzerinden önemsizleştirirken, öte yandan "emeğin artı değerinden dengesiz pay alabilenler", "eşitlik ilkesinin ötesinde bir güç edinebilenler", "yönetime ağırlığını aşırı ölçüde koyanlar" şeklinde nesnel olmayan kriterlere başvurmaktadır.

Bu nedenle de ortanın solu, sosyalizmden farklı olarak, çözümü üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasında değil, bir yandan araçların, komisyoncuların, faizcilerin yani üretici olmayan sermaye kesimlerinin ortadan kaldırılmasında ve görece sınırlandırılmış bir kapitalizmde, öte yandan ise alt sınıfların üretim araçlarına ortak edilmesinde, kârdan pay almasında, yani “özel mülkiyetin tabana yayılması”nda görmektedir. Böylece üretim sürecinin iki tarafı da, yani “üretici sermaye” de “halk” da geliri ve refahı “adil” bir şekilde bölüşebilecektir. Ancak kriterler nesnel olmadığı için, bölüşümün adil olup olmadığına nasıl karar vereceğimiz belli değildir.

Ecevit’in halkçılığıyla CHP’nin klasik halkçılığı arasında bir “kopuş-süreklilik” ilişkisi bulunmaktadır. Ecevit, CHP’nin klasik halkçılığından farklı olarak sınıfların varlığını da sınıf mücadelesini de kabul etmiştir ve ortanın solu bu anlamda “sınıfsız halkçılık” anlayışından bir kopuşu temsil etmektedir. Ecevit halkçılığının “kopuş” niteliği taşıyan başka bir boyutu, Ecevit’in CHP’yi “devlet partisi” olmaktan çıkartıp bir “halk partisi” haline getirme arzusudur. Ecevit, halkın “kendi üstünde değil, fakat hükümetin üstünde; halkı düşünen, halkın hizmetinde olan, halk önünde alçakgönüllü olan bir devlet” istediğini ve bunun da “ancak, halkın egemenliğinde bir devlet”le mümkün olabileceğini söylemektedir. Böyle bir devleti kuracak olan ise ortanın solundaki CHP’dir. Ortanın solu, CHP’nin halkçılışmasını “ordu+CHP=devlet” denkleminde çıkışta, halktaki bu algının yıkılmasında ve halkla CHP’nin birlikte “halk egemenliğine dayanan bir devlet” kurmasında görmektedir. Bunun için de CHP halka gitmeli, halka inmeli ve kendini anlatmalıdır. (Ağtaş, 2008: 205 vd.)

Öte yandan Ecevit ortanın solunu, sosyal adaletin tesisi aracılığıyla alt sınıfların radikalleşmesini durduracak, sınıf çelişkilerini yumuşatacak, sınıf mücadelelerinin keskinleşmesini önleyecek bir araç ve komünizme karşı da bir duvar, bir bariyer olarak görmüştür. Ecevit’e göre 1960’ların ikinci yarısında Türkiye’de komünist

akımları engelleyecek tek güç ortanın soludur ve Ecevit 12 Eylül'e kadar sürekli bunu dile getirmiştir. Dolayısıyla Ecevit de bir "sınıf ahengi" arzusu taşımaktadır ve bu arzu onu CHP'nin klasik halkçılığıyla bir süreklilik ilişkisi içerisine sokmaktadır.

İşte ortanın solu fikrinin 1965 yılında ortaya atılması tam da bu arzuyla ilgilidir. Ortanın solu uzay boşluğunda ortaya çıkmamış, durup dururken telaffuz edilmemiştir. 1950'lerdeki mayalanmanın ardından 1960'lı yılların başında işçi sınıfı bir özne olarak Türkiye siyaset sahnesine çıkmış, grevler, yürüyüşler, direnişler birbirini izlemeye başlamıştır. Öte yandan sosyalist bir parti, yani Türkiye İşçi Partisi (TİP), toplumun farklı kesimleri üzerinde bir etki yaratmayı başarmıştır ve üstelik 1965 seçimlerinde Meclis'e girme ihtimali de hayli yüksek görünmektedir. Öğrenci gençlik, Fikir Kulüpleri Federasyonu'nda (FKF) örgütlenmekte ve sosyalist fikirlerle tanışmaktadır. *Yön* dergisinde dile getirilen "kapitalist olmayan kalkınma yolu" aydınları, bürokratları, subayları ve öğrencileri cezbetmektedir. Özellikle 1964'teki Johnson mektubunun etkisiyle ise toplumda anti-Amerikan, antiemperyalist bir dalga yükselmektedir. Dolayısıyla 1960'ların ikinci yarısına gelindiğinde Türkiye'de rüzgâr soldan esmektedir ve sınıf çatışmalarının keskinleşmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Bu yıllarda sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada benzer bir konjonktür mevcuttur. 2. Dünya Savaşı sonrası Batı'da sosyal devlet mekanizmaları adım adım yerleştirilmiş, "sosyal adalet"i sağlamak için devletin ekonomiye müdahalesi sorgulanmaz bir kural haline gelmiştir. En az "sosyal adalet" kadar sihirli bir sözcük ise "kalkınma"dır. Geri kalmış ülkelerin, devletin merkezinde olduğu ve planlama esasına dayanan, ithal ikameci bir kalkınma programıyla gelişmiş ülkeleri hızlı bir şekilde yakalayabileceğine inanılmakta, kalkınmacılık fikri tüm gezegene yayılmaktadır. Sömürgeciliğe karşı yürütülen ulusal kurtuluş savaşları birer birer başarıya ulaşmakta, yeni kurulan devletler Birleşmiş Milletler çatısı altında uluslararası eşitsizliği azaltacak yeni kurumlar oluş-

turmaktadır. Bağlantısızlar Hareketi ve “üçüncü dünyacılık” ise kapitalizmle sosyalizmin dışında üçüncü bir seçeneğin söz konusu olabileceğine dair yaklaşımları güçlendirmiş durumdadır.

Tüm bunlar, kapitalist ivmeyle birlikte sınıf çelişkilerinin keskinleştiği ve toplumsal mobilizasyonun arttığı, kentleşen, okullaşma ve okur-yazar oranı yükselen, modern anlamda bir sanayinin kurulmaya başlandığı ve dolayısıyla modern anlamda bir işçi sınıfının sahneye çıktığı, dolayısıyla kitlelerin sosyal adalet ve daha fazla refah talep ettiği bir Türkiye’de, kalkınma paradigmasına yaslanan, piyasacılığı devlet müdahalesiyle sınırlamayı vaat eden antiemperyalist retorik üzerine kurulu bir popülizmi mümkün kılmıştır.

Sınıfsal sezgileri her zaman çok kuvvetli olan ve Soğuk Savaş’a girerken Türkiye’de antikomünizmin “icat edilmesi”nde büyük rol oynayan İsmet İnönü, 1960’ların ortasına gelindiğinde Türkiye’deki gidişatın nereye doğru olduğunu fark edecek ve sosyalist solun yükselişine ancak CHP’nin set çekeceğini düşünerek CHP’nin ortanın solunda olduğunu söyleyecektir. İnönü, Abdi İpekçi’nin kendisiyle yaptığı röportajda ortanın solunu ilk kez telaffuz ettiğinde kavramın içi doldurulmuş değildir. İnönü dünyadaki kalkınmacı paradigmaya uygun bir şekilde, kendilerinin de en başından beri devletçi, halkçı ve planlamacı olduğunu, bunun da partiyi doğal olarak ortanın soluna yerleştirdiğini iddia etmektedir. Oysa 1965’e kadar kimsenin aklına bu niteliklerin CHP’yi siyasi yelpazenin soluna yerleştirdiğini yüksek sesle söylemek gelmemiştir. 1965’ten 1980’e kadar Türkiye’de yaşanacaklar ise İnönü’nün sezgilerinde haklı olduğunu gösterecektir.

Türkiye’nin Soğuk Savaş’ı 1946 yılında başlamıştır. Türkiye yönetici sınıfı 1946’dan itibaren antikomünizmi icat etmiş ve hem iç hem de dış politikanın merkezine yerleştirmiş durumdadır; ancak 1965’e gelene kadar Türkiye’de gerçek anlamda bir komünizm tehdidi, örgütlü bir sosyalist hareket bulunmamaktadır. Sosyalizmin toplumsallaşması ve güçlü bir siyasal akım

haline gelişi, dolayısıyla Soğuk Savaş'ın sıcak cephelerinden birinin Türkiye'de açılması ancak 1965 yılıyla birlikte söz konusu olacak ve bu durum 12 Eylül darbesine kadar devam edecektir. 1965'te sınırlı bir nitelik taşıyan siyasal şiddet, solun güçlenişiyle ve devletin, emperyalizmin ve sağın buna verdiği yanıt nedeniyle, zamanla tüm toplumu ve siyaseti kuşatacak, 70'lerin sonlarına doğru ise bir iç savaşa evrilecektir.

1965 yılında TİP, Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri (TKMD) ve Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) gibi sağcı örgütlenmelerin saldırılarına uğramakta, bu saldırılar genelde taşlı sopalı bir nitelik taşımakta, henüz silah kullanılmamakta ve kavgadan ötesine geçilmemektedir. 1965'ten 1969'a kadar geçen süreçte, solun yükselişine paralel bir şekilde şiddetin dozu artmış ve yöntemi de değişmiştir. Süreç boyunca bir yandan adım adım "kontrgerilla" ve ona bağlı olarak "gayrinizami harp" teknikleri devreye sokulurken, öte yandan Ülkücü Hareket bir Soğuk Savaş yapılanması, paramiliter bir güç olarak sokağa çıkmıştır. 1969 yılına gelindiğinde artık taşlı sopalı saldırıların yerini silahlı saldırılar ve siyasal cinayetler almaya başlayacaktır. Aynı süreçte TKMD ya da MTTB gibi yapılanmalar yerlerini daha "profesyonel" güçlere, Komando Kampları'nda eğitilen ülküçülere ve MHP'ye bırakacaktır. Öte yandan bu sürecin sonunda, 1969'un sonlarından itibaren silahlı sol hareketler sahneye çıkacak, öğrenci gençlik liderleri Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) gibi örgütler kurarak gerilla mücadelesi başlatmayı planlayacaklardır. Küba Devrimi'nden, Vietnam Savaşı'ndan ve genel olarak sömürgecilğe karşı yürütülen ulusal bağımsızlık savaşlarından ilhamını alan bu hareketlere devletin yanıtı çok sert olmuş ve 12 Mart sürecinde silahlı sol örgütlerin önderleri ve öncü kadroları katledilmişlerdir.

Ancak mesele sadece silahlı solun bastırılması değildir. Türkiye işçi sınıfı, yukarıda belirtildiği üzere 1950'lerdeki dip

dalgasının ardından 1960'larda siyasi bir özne haline gelmiş, 60'ların ilk yarısında grev ve toplu sözleşme hakkına sahip olmuş, 1967 yılında Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK) kurulmuş, işçi hareketi grevler, direnişler ve işgallerle birlikte giderek politikleşmiş ve militanlaşmıştır. Türkiye işçi sınıfı Adalet Partisi iktidarının çıkarmak istediği ve DİSK'i etkisizleştirmeyi hedefleyen yeni sendika yasasına karşı 15-16 Haziran 1970'te İstanbul'da Türkiye tarihinin en büyük kalkışmalarından birini gerçekleştirmiş ve sahip olduğu potansiyel güç Türkiye yönetici sınıfını ciddi ölçüde ürkütmüştür. İşte 12 Mart'ın gerisinde büyük ölçüde bu ürküntü bulunmaktadır.

12 Mart'la kesintiye uğrayan süreç, 1974 affıyla birlikte tekrar başlayacak, solun ve işçi hareketinin ikinci yükseliş dalgası daha büyük ve daha güçlü bir nitelik taşıyacak, buna devlet, emperyalizm ve sağ güçler tarafından verilecek yanıt da çok daha güçlü, çok daha şiddet yüklü olacaktır. Özellikle 1977-1980 arasındaki üç yılda siyasal cinayetler, suikastlar, sabotajlar ve kitle katliamları, planlı programlı bir şekilde yürürlüğe sokulacak, bir siyasal şiddet stratejisiyle birlikte adım adım 12 Eylül'e gidilecektir. 12 Eylül darbesi 1965'te başlayan süreci bitirecek ve binlerce kişinin ölümünün ardından Soğuk Savaş'ın Türkiye cephesi solun yenilgisiyle birlikte kapanacaktır.

Elinizdeki kitap, ortanın solundaki CHP'nin ve Ecevit'in hikâyesini, Türkiye siyasetinin 1960-1980 arasındaki "uzun 20 yılı"nın içerisine yerleştirerek anlatıyor. Dolayısıyla, ortanın solunun ilk kez telaffuz edildiği 1965 yılından 12 Eylül darbesine kadar geçen dönem bu kitabın esas kapsama alanını oluşturmakla birlikte, hem CHP'nin ideoloji arayışını hem de "ortanın solunun tarih-öncesini" ortaya koyabilmek için hikâye 27 Mayıs'la birlikte başlıyor. Bir fikrin, bir siyasi figürün ya da bir siyasi partinin tarihini ya da belli bir döneme tekabül eden tarihini yazmak, aynı zamanda o fikir, figür ve partinin içinde devindiği ülkenin de tarihini yazmayı gerektirdiğinden, elinizdeki kitap,

27 Mayıs-12 Eylül arası Türkiye tarihini de anlatmayı hedefliyor. Bunu yaparken, tarihsel materyalizmi kendisine referans alıyor ve bu referanstan hareketle Türkiye tarihine sınıflar, sınıf mücadeleleri, emperyalizmle ilişkiler üzerinden bakmaya çalışıyor. Kitabın perspektifini ise "antikomünizm" oluşturuyor; çünkü bu satırların yazarına göre, yakın Türkiye tarihini anlamanın yolu antikomünizmin Türkiye siyaseti üzerindeki etkisini ve belirleyiciliğini anlamaktan geçiyor. Antikomünizmi merkeze koyduğunuzda, sınıfları, sınıfların birbirleriyle ilişkilerini, siyasi partileri, örgütleri, sendikaları, siyasetçileri, orduyu, bürokrasiyi, söylem ve eylemleri birbiriyle ilişkili bir biçimde ve belli bir bütünlük içerisinde ele almanız mümkün hale geliyor ve bu, "görüntü"nün ötesine geçip "öz"ü görebilmek anlamına geliyor.

Çalışmanın "27 Mayıs'tan 1965'e" adını taşıyan Birinci Bölümünde, CHP'nin 27 Mayıs'a bakışı ve Demokrat Parti (DP) iktidarının devrilmesinin ardından kurulan 27 Mayıs rejimi içerisindeki CHP'nin yeri anlatılıyor. Bununla birlikte, bu bölümde odaklanılan iki şey daha var. Birincisi, 60'ların ilk yarısında CHP'de yaşanan ideolojik dönüşüm ve "zamanın ruhu"nun CHP üzerindeki etkisi. Bu dönüşüm ve etkinin en iyi görülebileceği yer ise kurultaylar ve kurultay belgeleri. Dolayısıyla dönüşümün izi buradan sürülüyor. İkincisi ise Bülent Ecevit'in siyasete girişi ve 1961-1965 arasındaki Çalışma Bakanlığı serüveni. Bu yapılırken ise Türkiye işçi hareketine, hareketin o dönemdeki taleplerine ve o talepler üzerinden Ecevit'le kurulan ilişkilere bakılıyor, bu ilişkilerin niteliği ortaya konuluyor.

İkinci Bölüm "1965 seçimlerinden 1969 seçimlerine" adını taşıyor ve bu bölümde önce 1965 Türkiye'si ve dolayısıyla ortanın solunun ortaya çıktığı konjonktür inceleniyor, merkeze ise TİP'in artan siyasal etkisi ve buna verilen tepkiler konuluyor. Bunun ardından İnönü'nün ortanın solunu ilk kez telaffuz ettiği röportajın ve Ecevit'in ortanın solunu doktrine etmeye başladığı ilk köşe yazılarının üzerinde duruluyor. *Yön* çevresinin, TİP'in ve TİP'li

olmakla birlikte “ayrıkısı” bir figür olarak İdris Küçükömer’in, yani genel olarak sosyalist solun ortanın soluna dair ilk değerlendirmeleri ortaya konulduktan sonra, 10 Ekim 1965 seçim sürecine geçiliyor ve CHP’nin 1965 seçim bildirgesi ayrıntılı bir şekilde inceleniyor. Sonrasında CHP’nin seçimlerdeki başarısızlığıyla birlikte başlayan ortanın solu tartışmaları ve bu tartışmalarda İnönü ve Ecevit’in geri adım atmayan tutumu anlatılıyor. Bu tartışmaların yansıdığı ve CHP’den bir kopuşu beraberinde getiren 14 Ekim 1966 tarihli CHP’nin 18. Kurultayı’nda yaşananlara geçmeden önce, Ecevit’in kurultayın hemen öncesinde yazdığı *Ortanın Solu* kitabındaki tezlerin ayrıntılı bir değerlendirmesi yapılıyor. Tüm bunlardan sonra, ortanın solunun parti içinde yarattığı kamplaşmanın damgasını vurduğu 18. Kurultay’la 4. Olağanüstü Kurultay’a bakılıyor ve bu bölüm 68’in öğrenci ve işçi eylemlerinin gölgesinde gerçekleştirilen 19. Kurultay’da yaşananların anlatılmasının ardından sona eriyor.

Üçüncü Bölüm “1969 seçimlerinden 12 Mart 1971’e” adını taşıyor ve bu bölümde önce 1969 seçimlerine Türkiye’nin nasıl bir politik atmosferde gittiği, merkeze solun yükselişi ve devletin buna yanıtı konularak anlatılıyor. CHP’nin “yeni stratejisi” üzerinde durulduktan sonra, ortanın soluna ait “düzen değişikliği” kavramının ilk kez kullanıldığı “Düzen Değişikliği Programı” adı verilen seçim beyanamesi ayrıntılı bir şekilde inceleniyor. 1969 seçim sonuçlarına dair yapılan değerlendirmenin ardından, bir yandan 12 Mart öncesi krizin zirve yaptığı 1970 yılının siyasal gelişmelerine ve bir yandan da bu krizin ortasında CHP’nin yaşadığı krize 20. Kurultay üzerinden bakılıyor. Ancak hemen öncesinde, Ecevit’in kurultay öncesi yazdığı ve kurultaydaki tartışmalara damgasını vuran *Atatürk ve Devrimcilik* adlı kitabındaki tezlerin ayrıntılı bir değerlendirmesi yapılıyor.

“1965 seçimlerinden 12 Mart’a CHP Gençliği ve Ortanın Solu” adlı Dördüncü Bölüm’de gençliğe ayrı bir başlık açılıyor. Bu bölümde CHP gençliğinin ortanın soluna bakışı, ortanın solunun

CHP yönetimi tarafından gençliği komünizmden koruyacak bir araç olarak görülmesi, gençliğin ortanın solunun parti örgütü tarafından benimsenmesinde oynadığı rol ve Ecevit'in CHP gençliği üzerindeki etkisi anlatılıyor. Bu yapılırken, önce CHP Gençlik Kolları'nın kısa bir tarihçesi veriliyor, sonrasında ise Gençlik Kolları ile ortanın solu ilişkisine Gençlik Kolları'nın kurultayları üzerinden bakılıyor. Bu bölüm, FKF'nin üniversitelerdeki etkinliğine karşı gayriresmî bir CHP gençlik örgütü olarak kurulan ve 12 Mart'tan sonra kapatılan Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu'nun (SDDF) hikâyesinin anlatılmasıyla sona eriyor.

Beşinci Bölüm "12 Mart'tan 1973 Seçimlerine" adını taşıyor ve bu bölümde önce kısaca 12 Mart darbesi üzerinde durulduktan sonra, 12 Mart'ın hem CHP hem de ortanın solu üzerindeki etkisi anlatılıyor. İnönü'nün 12 Mart hükümetine bakan vermeyi kabul etmesi ve sonrasında Ecevit'in istifası, bu istifanın CHP'yi yeni bir kurultaya götürmesi, Ecevit'in İnönü'yü mağlup ederek CHP'nin yeni genel başkanı olması gibi son derece kritik gelişmeler bölümün ilk kısımlarının konularını oluştururken, sonrasındaki kısımlarda 12 Mart rejiminden çıkış, Cumhurbaşkanlığı seçimleri, 1973 seçimlerine giden süreç ve seçim sonuçları anlatılıyor. Bu bölüm CHP'nin 1973 seçim bildirgesi "Ak Günlere Doğru"nun bir değerlendirmesinin yapılmasıyla tamamlanıyor.

"1973 seçimlerinden 1977 seçimlerine" adlı Altıncı Bölüm CHP-MSP koalisyon hükümetinin kuruluşuyla ve iki parti arasında imzalanan koalisyon protokolünün incelenmesiyle başlıyor. Ardından büyük umutlarla kurulan bu koalisyonun neden uzun ömürlü olamadığı Kıbrıs Harekâtı ve Af Yasası merkeze konularak anlatılıyor. Kıbrıs Harekâtı'nın getirdiği popülariteyle tek başına iktidar olma hesabı yapan Ecevit'in, Meclis'te erken seçim kararı alacak çoğunluğa sahip olmadığı halde, muhalefet partilerinin hükümet kuramayacağı ve mecburen erken seçime gidileceği varsayımıyla hükümeti bozması, yaşanan hükümet krizi ve uzun uğraşlar neticesinde Demirel'in diğer sağ partilerle birlikte Milliyetçi

Cephe (MC) hükümetini kurması bu bölümün diğer kısımlarını oluşturuyor. Devamında ise MC hükümeti döneminde yaşananlar ve 1977 seçimlerine giden süreç, giderek derinleşen siyasal şiddet ve ekonomik krize odaklanılarak anlatılıyor. Bölüm 1976 tarihli CHP 23. Kurultayı'nda kabul edilen ve "Demokratik Sol" üzerine kurulu yeni CHP programının incelenmesiyle son buluyor.

Yedinci ve sonuncu Bölüm "1977 seçimlerinden 12 Eylül'e" adını taşıyor. Bu bölümde önce seçimlerden sonra ortaya çıkan hükümet bunalımı ve 2. Milliyetçi Cephe hükümetinin kuruluşu anlatılıyor. Ardından, Ecevit'in AP'de yaşanan çatlak sonrası partilerinden istifa eden milletvekilleri ile anlaşarak 2. MC'yi gensoru ile düşürmesi ve hükümeti kurma süreci üzerinde duruluyor. Ecevit hükümetinin macerasının anlatıldığı kısımda merkeze iktisadi kriz ve siyasal şiddet konuluyor ve Ecevit'in her iki meseleyi de çözmekte neden ve nasıl başarısız olduğu, dolayısıyla ortanın solunun yenilgisinin nedenleri gösterilmeye çalışılıyor. Bölüm Türkiye sermaye sınıfının yaşadığı çok boyutlu krize yönelik bir çözüm arayışı olarak 12 Eylül'e giden süreci ve darbe sonrası yaşananları anlatarak son buluyor.

Sonuç Bölümü ise kitabı günümüz Türkiye'sine bağlamayı hedefliyor. Bu bölümde sağ popülizmin iktidarda olduğu, solun siyasal alandan dışlandığı, sağın alternatifi olarak yine sağın işaret edildiği ve CHP'nin "ortanın sağ"na yerleştiği bir Türkiye'de sol popülizmin ve sosyalist solun siyasette bir şansı olup olmadığı sorusuna odaklanılıyor ve bu soruya verilen cevapla birlikte kitap sona eriyor.